

ANDRZEJ MACIAŁOWICZ

GOŁĘBIEWO (D. TAUBENDORF), WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 105–106)

W terminie 28.06–24.07.2010 r. przeprowadzono badania wykopaliskowe na cmentarzysku kultury przeworskiej w Gołębiewie (st. XIV, AZP 33-58/23), gm. Kozłowo, pow. nidzicki, woj. warmińsko-mazurskie. Pracami kilkunastoosobowej grupy studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz wolontariuszy kierował autor. Finansowanie badań zapewnił IA UW; ponadto ekspedycję wsparła firma Mercedes Benz Warszawa – Van Center, użyczając czasowo samochodu transportowego¹.

Cmentarzysko w Gołębiewie (d. Taubendorf, Kreis Neidenburg), zlokalizowane na pograniczu Mazowsza i Mazur, odkryte zostało w drugiej połowie XIX w. Wyniki wrywkowych badań archeologów niemieckich doczekały się publikacji (J. HEYDECK 1900). Fakt ten, jak i efektowne zabytki pochodzące z grobów, przyczyniły się do popularyzacji wiedzy o tej nekropoli, wykraczającej daleko poza ramy prowincjonalnej – choć stojącej ówczesnie na bardzo wysokim poziomie! – archeologii wschodniopruskiej (por. A. MACIAŁOWICZ 2010: 367 – tam dalsza literatura). W początku lat 30. XX w. na stanowisku odkrywano kolejne groby, niszczone w trakcie prac rolnych (A. MACIAŁOWICZ 2008: 52). W trakcie II wojny światowej wszystkie dotychczas pozyskane zabytki zaginęły, a po jej zakończeniu lokalizacja cmentarzyska nie była znana archeologom polskim. Przechowywane obecnie w *Museum für Vor- und Frühgeschichte* w Berlinie – a dostępne od kilkunastu lat – archiwalia i dokumentacja dawnego *Prussia-Museum* w Królewcu, umożliwiły autorowi ponowne „odkrycie” tej nekropoli w 2006 r. W latach 2006 i 2007 kolejne ekspedy-



cje IA UW², kierowane przez prof. Wojciecha Nowakowskiego i autora, przeprowadziły na stanowisku szereg badań powierzchniowych oraz wykopaliskowych o charakterze ratowniczym³, bowiem cmentarzysko znajduje się na polu uprawnym i jest intensywnie niszczone w trakcie prac rolnych⁴. Tegoroczne badania wykopaliskowe poprzedzone były wiosenną prospekcją powierzchniową, z zastosowaniem wykrywaczy metali. Podobnie jak w zeszłych sezonach, wykopy wytyczono uwzględniając występowanie znalezisk powierzchniowych, co zaowocowało odkryciem jednego z najciekawszych grobów (obiekt 25/2010). Ogółem

¹ Wyniki tegorocznych badań były popularyzowane na łamach prasy codziennej (por. K. Kowalski, *Wojownicy grali w kości*, „Rzeczpospolita” 171 (8682) z dn. 24–25 lipca 2010, A16; K. Oczkowicz, *Znaleźli żelazne urny z prochami*, „Nasza Gazeta Nidzicka” 29 (441) z dn. 22–28.07.2010 [dodatek do „Gazety Olsztyńskiej”], 7).

² W 2007 r. badania wykopaliskowe współfinansowane były przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” (Priorytet 4).

³ W projekcie skupionym wokół badań w Gołębiewie, oprócz studentów-praktykantów IA UW, uczestniczą liczni wolontariusze (zwykle również studenci, absolwenci lub doktoranci naszej

Uczelni), których pomoc i zaangażowanie bardzo ułatwiły organizację i przebieg dotychczasowych prac. Chciałbym serdecznie podziękować następującym osobom: dr Przemysław Dulęba, mgr Aleksandra Górską, Adam Kozielewski, Grzegorz Kuś, mgr. Katarzyna i Przemysław Lasek, mgr Lilia Suchecka, mgr Izabela Sztet, mgr Tomasz Więcek, mgr Marek Wróbel, Jakub Bernacki, Małgorzata Mileszczyk, Marcin Okniński, Piotr Płachetko, Adam Witkowski, Piotr Wroński. Szczególne wyrazy wdzięczności należą się również Panu Zbigniewowi Śleszyckiemu, który życzliwie i bezinteresownie kwaterował ekspedycję w 2006 r.

⁴ W tym miejscu należą się podziękowania dla właściciela pola za jego bezinteresowne udostępnianie pod badania archeologiczne.

w 2010 r. przebadano wykopaliskowo obszar o powierzchni ok. 4,2 ara, odkrywając tylko siedem grobów kultury przeworskiej oraz zabytki w warstwie ornej (**Ryc. 1**). Większość obiektów była mniej lub bardziej zniszczona przez orkę. Podobnie jak w latach ubiegłych, najlepiej zachowane groby wystąpiły w północnej części badanego obszaru.

Tegoroczne badania dostarczyły interesujących obserwacji nt. zróżnicowanego obrządku pogrzebowego. Przede wszystkim ciekawostką jest fakt, że oba odkryte w tym roku groby jamowe, datowane na wczesne fazy młodszego okresu przedrzymskiego, nie zawierały szczątków stosu. Pozostałych pięć pochówków reprezentuje – dotychczas dominujący na cmentarzysku – obrządek popielnicowy, zarówno w wersji ze szczątkami stosu, jak i bez śladów spaleniźny. Trzy odkryte w tym roku groby zawierały elementy uzbrojenia. W obiekcie 23/2010 wystąpiły cztery popielnice (z których dwie przykryte były mniejszymi naczyniami, a w trzeciej zalegały fragmenty innego naczynia). W jednej z urn odsłonięto splekane żelazne umbo stożkowe typu Bohnsack 3–4 oraz grot włóczni (**Ryc. 2**). Na podstawie ceramiki oraz umba zespół można datować na fazę A₂. W pozostałych dwóch grobach zaobserwowano fakt oddzielenia popielnicy od tej części jamy, w której złożono uzbrojenie, za pomocą intencjonalnie ułożonych fragmentów przepalanej ceramiki. W obiekcie 24/2010 popielnicą był czerniony kubek, wstawiony – do góry dnem – do większego naczynia. Wśród przepalonych kości wystąpiły m.in. fragmenty C-kształtnych okuć pochwy miecza. Obok, na dnie jamy, zalegał rytualnie zgięty miecz, ściśle obłożony fragmentami przepalonych naczyń (**Ryc. 3**). Także ten pochówek można datować na młodszy okres przedrzymski, zapewne na fazę A₂. W przypadku obiektu 25/2010 popielnicę (czernioną wazę) również wstawiono do góry dnem, do większego naczynia. W naczyniach, wśród przepalonych kości, wystąpiły m.in. fragmenty stopionego szkła

oraz kościane prostopadłościennne pałeczki do gry. Przy krańcu jamy zarejestrowano nagromadzenie zabytków żelaznych, oddzielonych od ww. naczyń za pomocą fragmentów przepalanej ceramiki i zalegających w następującym układzie (**Ryc. 4**): nóż wbity w ściankę jamy, na którym zawieszono dwie ostrogi grupy B wg J. Ginalskego; bliżej fragmentów przepalanej ceramiki, wśród licznych, silnie skorodowanych przedmiotów, wystąpiła sprzączka o ósemkowej ramie, grupy AA wg R. Madydy-Legutko; obok znajdował się grot włóczni, wbity w dno grobu. Pochówek ten można datować na fazę B₁. Warto też dodać, że znakomita większość pozyskanych w tym roku zabytków żelaznych jest silnie skorodowana, co sugeruje, że przedmioty te były tylko słabo przepalone w ogniu stosu pogrzebowego lub w ogóle nie trafiły na stos.

Tegoroczne znaleziska dobrze wpisują się w ramy chronologiczne nekropoli, która użytkowana była od początku fazy A₂, po rozwinięty odcinek fazy B₂. Na podstawie dotychczasowych badań można stwierdzić, że zabytki najwcześniejsze grupują się w zachodniej partii cmentarzyska, natomiast znaleziska z fazy B₂ występują głównie w strefie południowo-wschodniej. Potwierdziły się wcześniejsze obserwacje o dużych, kilkumetrowych odległościach pomiędzy grobami, co należy tłumaczyć nie tyle faktycznym, dużym stopniem zniszczenia stanowiska, co pierwotnym rozplanowaniem nekropoli. Przemawia za tym stosunkowo nieduża ilość znalezisk powierzchniowych. Ze względu na postępujące, intensywne niszczenie stanowiska w wyniku prac rolnych, planowana jest kontynuacja badań.

Dr Andrzej Maciałowicz
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
amacialow@gmail.com

Literatura

HEYDECK, J.

1900 *Ein Gräberfeld aus der la-Tène Periode bei Taubendorf, Kreis Neidenburg*, „Sitzungsberichte der Altertums-gesellschaft Prussia“ 21 (1896–1900), 52–57.

MACIAŁOWICZ, A.

2008 *Das Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Gołębiewo (ehem. Taubendorf). Geschichte und neue Perspektiven der Forschung*, „Archäologisches Nachrichtenblatt“ 13 (1/2008), 50–57.

2010 *Interesujący zespół grobowy z nowych badań na cmentarzysku kultury przeworskiej w Gołębiewie, pow. Nidzica (d. Taubendorf, Kr. Neidenburg)*, (w:) R. Prochowicz i in. (red.), *Terra Barbarica. Studia ofiarowane Magdalenie Mączyńskiej w 65. rocznicę urodzin*, Monumenta Archaeologica Barbarica, Series Gemina II, Łódź-Warszawa, 367–386.

ANDRZEJ MACIAŁOWICZ

**GOŁĘBIEWO (FORMER TAUBENDORF), THE WARMIŃSKO-MAZURSKIE VOIVODESHIP.
EXCAVATIONS IN 2010**

In Summer 2010 the expedition of the Institute of Archaeology of the University of Warsaw led by Dr. Andrzej Maciałowicz carried out excavations in the Przeworsk-culture cemetery in Gołębiewo (former Taubendorf), the Nidzica District.

The site was found and randomly examined by German researchers in the second half of the 19th c. Archaeological research in this site was resumed by the IA UW in 2006–2007. The 2010 excavations were a continuation of investigations from 2006–2007. In result, 7 new cremation graves of the Przeworsk-culture were discovered in the cemetery (**Fig. 1**). 3 of these were urn graves, fur-

nished with weaponry (**Figs. 2–4**). Several interesting features of burial rites were identified in the course of research. These were, e.g., the separation of weapons in a selected part of the pit, which was laid with fragments of burnt pottery.

The chronology of the cemetery extends from the late pre-Roman period (the beginnings of Phase A₂) to the early part of the Roman period (Phase B₂). The site is subject to extensive devastation by ploughing. This is why it is planned to continue the research in future.

Translated by Grzegorz Żabiński



Ryc. 1. Dokumentacja obiektów na stanowisku (fot. A. Maciałowicz).

Fig. 1. Documentation of features in the site.



Ryc. 2. Obiekt 23/2010 (grób popielnicowy). W jednej z popielnic widoczne spękane umbo (1) oraz grot (2) (fot. A. Maciałowicz).

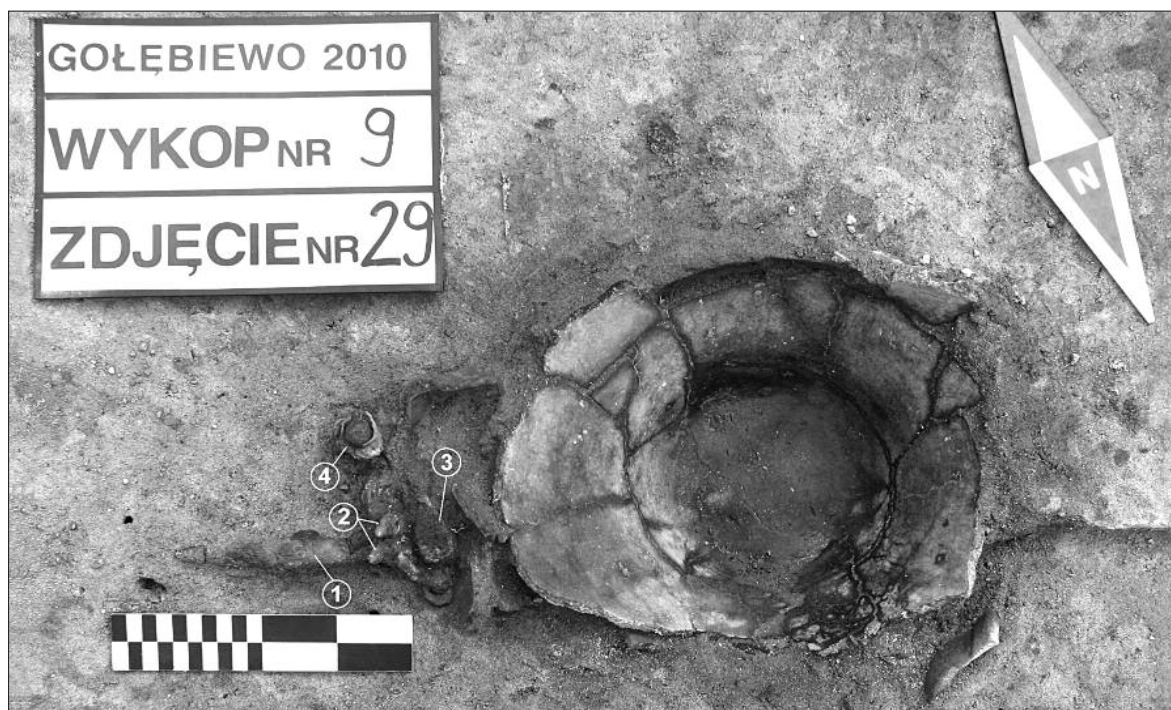
Fig. 2. Feature 23/2010 (urn grave). A cracked shield-boss (1) and a spear-head (2) can be seen in one of the urns.

PLANSZA 106



Ryc. 3. Obiekt 24/2010 (grób popielnicowy). Naczynie (1), w które wstawiona była mniejsza popielnica; obok, odsłonięty na dnie jamy, esowato zgięty miecz (2) (fot. A. Maciałowicz).

Fig. 3. Feature 23/2010 (urn grave). A vessel (1) with a smaller urn inside; next to it, a sword bent into S-shape (2) was revealed at the bottom of the pit.



Ryc. 4. Obiekt 25/2010 (grób popielnicowy). Naczynie, w które wstawiona była mniejsza popielnica, wraz z nagromadzeniem przepalonych fragmentów ceramiki i koncentracją zabytków żelaznych we wschodniej części jamy: nóż (1), ostrogi (2), sprzączka (3), grot (4) (fot. A. Maciałowicz).

Fig. 4. Feature 25/2010 (urn grave). A vessel with a smaller urn inside, together with a concentration of fragments of burnt pottery and an assemblage of iron artefacts in the eastern part of the pit: a knife (1), spurs (2), a buckle (3), a spear-head (4).